

M. CSÁSZÁR ZSUZSA¹–ALPEK B. LEVENTE²

¹PhD, habil. egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszék,
Cszuzsa@gamma.ttk.pte.hu

²PhD, adjunktus, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar,
Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék, alpeklevente@gmail.com

A NEMZETKÖZI HALLGATÓK VIDÉKI EGYETEMVÁROSOKRA GYAKOROLT GAZDASÁGI SZEREPE MAGYARORSZÁGON PÉCS PÉLDÁJÁN¹

ABSTRACT

The aim of the research is to examine the effects of the foreign students of the University of Pécs on the economy of the city and its environment. The number of international students has been increasing in recent years, their presence in the country has an increasing economic role, and their spending on entertainment, relaxation and travel has a positive impact on the local economy and the SME sector. The costs of international students, together with the tuition fees, contribute to the job creation and retention capacity of the region. The base of the research was a complex questionnaire survey of about one year, during which more than 21.8% of the students were involved. Our empirical study reveals the internal structure and magnitude of expenditures. The analysis revealed the main groups and their share of students determined by the spending structure. The results of the study point to the fact that foreign students pose a significant demand on the real estate market and on the apartment market as well as in other areas of the commercial and service sector. The presence of foreign students is a decisive source of revenue, which is likely to continue to grow in the future.

Kulcsszavak: diákok nemzetközi mobilitása, külföldi diákok Magyarországon, Pécsi Tudományegyetem

Keynotes: international mobility of students, foreign student on Hungary, University of Pécs

1. Bevezető

A 21. század átalakuló felsőoktatásában, mely a tudásalapú gazdaságra és a humántőke központba állítására épül, világszerte egyre nagyobb szerepet játszik a nemzetköziesedés. A folyamat fő katalizátorának a globalizáció és a felsőoktatás expanziója tekinthető, legfontosabb indikátora pedig a nemzetközi hallgatói mobilitás. Ennek megfelelően az OECD szerint mára már mintegy 5 millióra tehető a külföldön beiskolázott hallgatók száma az elmúlt évek, évtizedek folyamatos növekedésének eredményeként. Bár a jelenlegi gazdasági környezetben a zsugorodó ösztöndíjforrások és az egyének, családok szorosabb költségvetése lelassíthatja a hallgatói mobilitás ütemét, azonban a munkahelyek korlátozott száma a hallgatók származási országaiban növelheti a külföldön tanulás vonzerejét, mint egy lehetőség az egyéni versenyképesség növelésére.¹

A nemzetközi hallgatói mobilitás folyamata nem új keletű, olyannyira, hogy már a középkori Európában kialakult: ekkoriban a hallgatók mintegy egytizede érkezett egy másik

¹ A kutatást a Pallasz Athéné Domus Animae Geopolitikai Alapítvány támogatta.

ország területéről.² A folyamat az 1960-as évektől erősödött fel igazán, ekkor jöttek létre azok a fő hallgatóáramlási útvonalak, melyek ma is a leginkább meghatározzák a trendeket. Jelentőségét mutatja, hogy a migráció 10 legfontosabb válfaját elemző migráció-kutató központ³ a 9. helyre sorolta a tanulmányi célú vándorlásokat (2017). Ha globális trendeket vizsgáljuk, megállapítható, hogy az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Ausztrália, Kanada, Németország és Franciaország a legjelentősebb fogadó országok. A hallgatók több mint fele tér Ázsiából érkezik, elsősorban Kína, illetve India a két legnagyobb kibocsátó ország.⁴ Általános tendencia, hogy a hallgatók általánosságban keletről nyugatra, valamint a nem angol nyelvű országokból az angol nyelvű országok irányába mozognak.⁵ A legújabb trendek viszont azt mutatják, hogy a kelet-ázsiai országok, valamint az arab világ egyes gazdag országai fogadó országokként is egyre inkább súlypontot képeznek a Nyugattal szemben.

A Magyarországra irányuló nemzetközi hallgatói mobilitás egyre hangsúlyosabb szerepet kap a magyar felsőoktatásban is. Évről évre emelkedik azok száma, akik külföldi állampolgárként hazánkban folytatnak felsőoktatási tanulmányokat: a gyors növekedést jól mutatja, hogy míg a 2010/2011-es tanév őszi félévében 18 850, addig hat évvel később 2016/17-es tanévben már 28 628 külföldi hallgató tanult Magyarországon

Varghese, N. V. (2008)⁶ kutatása szerint a hallgatók ország- és intézményválasztását többek között az oktatás költségei, a munkalehetőségek a célországban, a magasabb jövedelem a származási országban motiválja. A hallgatói mobilitás volumenének növekedése révén tehát annak gazdasági jelentősége egyre markánsabbá válik. Ezt erősíti az a tényező, hogy a szűkülő intézményi támogatási források következtében az egyetemek elemi érdekévé vált, hogy fizetős hallgatókat vegyenek fel,⁷ egyfajta „irányított piac” jött létre.⁸ A tehetségek megszerzése mellett ma már a bevételserzés is központi szerepet tölt be az egyetemek számára a külföldi hallgatók toborzása kapcsán. A külföldi hallgatók jelenléte azonban nemcsak egy egyetem, hanem az annak székhelyéül szolgáló város, és tágabb értelemben a célország számára egyaránt gazdasági hasznot jelent. Ez a haszon közvetlen módon a tandíjakban és a megélhetés során elköltött összegekben realizálódik, de közvetett hasznot is jelent, amennyiben gazdasági kapcsolat jön létre két intézmény, két ország között.⁹

A legjelentősebb fogadó országok esetében a hallgatói mobilitásnak nagyobb távlata van. A legnagyobb mozgatórugó ezen országok számára a nemzetközi „brain drain”, hogy a fogadott hallgatók később magasan képzett munkaerővé válhatnak. Ez újabb hallgatókat vonz a fogadó országba, és tovább növeli a keresletet az elképzelt vagy rangsorolt globális hierarchiában a legjobb egyetemek iránt.¹⁰ Egy brit tanulmányban egyfajta exporttevékenységként tekintenek a felsőoktatásra Kiemelik, hogy a tandíjakra és megélhetésre költött pénz az országon kívülről származik, viszont az országban költik el szolgáltatásokra és javakra. A szerzők a tandíjak mellett a külföldi hallgatók által megélhetésre fordított összegeket is vizsgálják, mint a nemzetgazdaságba beáramló másik közvetlen forrást.¹¹ Egy olasz kutatás is hasonló témában vizsgálódik. Eszerint a 2010–2011-es tanévben az Olaszországban beiskolázott külföldi hallgatók az olasz GDP 0,05%-ával egyenértékű összeget 715,5 millió eurót költöttek az országban.¹² Knight, J.¹³ felhívja a figyelmet nemzetgazdasági szinten a felsőoktatás nemzetköziesedésének kereskedelemgeneráló hatására (2004). Egy 2015-ben kiadott gazdasági jelentés részleteiben is elemzi az USA külföldi hallgatóinak nemzetgazdaságra gyakorolt hatását. A hatás túlmutat a befizetett tandíjakon és a megélhetésre elköltött összegeken. A NAFSA jelentése szerint minden hét, az Egyesült Államokban beiskolázott külföldi hallgató három állást tart fenn az országban, így a 2013–2014-es tanévben országszerte 340000 munkahely volt köszönhető a nemzetközi hallgatóknak.¹⁴

Látható tehát, hogy a legjelentősebb fogadó országban is egyre inkább felismerik a külföldi hallgatók oktatásában rejlő gazdasági potenciált. A külföldi hallgatók által szállásra,

megélhetési költségekre, szabadidőre, utazásra költött pénzmennyiség a tandíjakkal kiegészülve hatással van a helyi gazdaságra, és értelemszerűen hozzájárul a bruttó hazai termék értékének növekedéséhez, egyúttal a munkahelyteremtéshez is.

2. Kutatási módszerek

A vizsgálat területi kerete Pécs, célcsoportja a külföldi hallgatók köre. A kutatási terület kiválasztását indokolta, hogy a méreteiben más dimenziót képviselő Budapest mellett Pécs egyike a három nagy vidéki egyetemi központnak, egyúttal kiemelkedik a befelé irányuló mobilitás vonatkozásában. A kérdés jelentőségét az elmúlt években emelte, hogy az országos trendekhez hasonlóan Pécsen is növekedés jellemezte a beiskolázott külföldi hallgatók létszámát. A növekvő létszámok eredményeként napjainkban a külföldi hallgatók jelenléte a város népességszámához viszonyítva különösen magas, megközelíti a 2%-ot, emellett részarányuk az összes hallgató mintegy 15%-a körül mozog. A vidéki városokhoz mérten kiemelkedően magas létszámok oka, hogy a fővárosi Semmelweis Egyetem mellett Pécsen kívül csak Debrecen, és Szeged egyetemén van Magyarországon orvosképzés, amely hazánkban a legnépszerűbb képzési terület a külföldi hallgatók körében. Pécs jelentőségét növeli, hogy a Dél-Dunántúl országos átlagtól elmaradó fejlettségű régiójának központjaként, a felsőoktatáson és annak gazdasági hatásain keresztül fontos kitörési pontként határozható meg, amelyben a külföldi hallgatókra alapozott termékek és szolgáltatások, illetve piacaik szerepe érzékelhető jelentőséggel bír.

A jelen vizsgálat bázisát egy, a Pécsi Tudományegyetemen tanulmányokat folytató külföldi hallgatók körében végzett komplex kérdőíves felmérés adta. A kérdőív három kérdéscsoportot tartalmazott, amelyek közül az első a hallgatók oktatási intézményválasztásával kapcsolatos motiváció mellett kitért az egyetemmel összefüggésben általuk használt információforrásokra és a jövőbeli – diploma megszerzését követő – terveikre vonatkozó kérdésekre. A második csoport az egyetemmel való elégedettség, továbbá a beilleszkedés kérdéskörét járta körbe. A jelen elemzés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír a kérdőív harmadik része, amely – a külföldi hallgatók Péccsel való kapcsolata, térhasználat és a településsel összefüggésbe hozható benyomásai mellett – fogyasztási és költési szokásaikat járta körbe. A kérdések külön kitértek a lakhatással kapcsolatos kiadásokra (kollégiumi, albérleti díj és rezsiköltségek), az alap szükségletekre (élelmiszer, higiénia), a közlekedésre, a szórakozásra (színház, filmszínház, rekreáció, sport, egyéb szórakozóhelyek felkérése), illetve az egyéb költségekre (ruházat, kiegészítők, cigaretta, könyvek, számítógépes játékok). A kapott válaszok feltárhatóvá tették továbbá a tandíjon felül tanulmányokra fordított kiadások (jegyzetek, könyvek, vizsgadíjak stb. ára) összegét, és az említett költségkategóriákon keresztül megismerhető költési portfólió szerkezetét, a külföldi hallgatók csoportjára jellemző sajátosságait. Az alapsokaságot alkotó 2500 hallgatóból a mintába 546 fő került, amely minta főbb paramétereit az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A minta megoszlása nemek, kar és lakhely szerint

Mutató	Megoszlás
Nem	Férfi (48,74%), nő (51,26%)
Kar	ÁOK (62,7%), BTK (8,4%), ETK (1,3%), KTK (5,1%), PMMIK (4,9%), Prep. (14,6%), TTK (3,0%)
Lakhely	Bérelt lakás (61,45%), kollégium (30,35%), saját lakás (7,64%), nem válaszolt (0,56%)
Átlagéletkor	22,06 év

Adatok forrása: saját felmérés, 2015

A válaszadók életkora és nemi eloszlása kiegyenlített. A kari és küldő országok közötti eloszlás mentén a minta összetétele megfelelően reprezentálja a teljes létszámra jellemző arányokat.

Az elemzés hallgatói kiadások havi és éves összegére vonatkozó része a diákok válasszáira alapozott valószínűségi becslésre épít, amelynek keretében 95%-os megbízhatósági szint mellett vizsgálja, hogy a tandíjon felül mekkora bevétel realizálódik a célcsoport költségein keresztül Pécsen, illetve térségében.

Az intervallum mellett az elemzés pontbecslésekkel is dolgozik, amelyek egyaránt vonatkoznak a minta átlagára (az egyes mutatók számtani átlagaira), illetve korrekciós (trimmelt) átlagára. A korrekciós átlag alkalmazására a felső és alsó 5%-ba eső, ezáltal jellemzően szélsőségesen magas, vagy szélsőségesen alacsony értéket megjelenítő válaszok torzító hatásainak kiküszöbölése céljából vált szükségessé. A trimmelt átlag számítása során, annak meghatározása előtt, a minta felső és alsó 5%-ba tartozó értékeket – a szakmai sztenderdeknek megfelelően – elhagytuk.

A rendelkezésre álló input adatok segítségével lehetőség nyílik a hallgatók éves kiadásainak meghatározására, figyelembe véve, hogy egy külföldi hallgató évente átlagosan 9,6 hónapot tölt Magyarországon.

Az egyes kitöltőknél tapasztalható adathiány kezelése során, az üresen hagyott válaszok esetében azon költségelemeknél, amelyekben a költség hiánya elvileg lehetséges (pl. azért, mert a kiadás túlmutat az alap szükségleteken), az üres cellák nulla értéket kaptak, míg ott, ahol valamekkora kiadás jellemzően indokolt (pl. lakhatás vagy alapszükségletek, élelmiszerek) az adott változó átlaga helyettesíti azt. Az egyéb költségek csoportspecifikus vizsgálatánál a hiányos értékeket nem vontuk be az elemzésbe.

A költési szerkezet elemzése klaszteranalízis segítségével történt, amelynek során Ward-eljárás és négyzetes euklideszi távolság alkalmazásával folyt az egyes csoportok elhatárolása. Az eljárás kiválasztásában közrejátszott, hogy valamennyi változó metrikus skálán mért és a változók nem korrelálnak jelentősen egymással (a legmagasabb korrelációs érték 0,42), egyúttal cél volt minél homogénebb csoportok képzése. A klaszterek számának meghatározásánál a koefficiensek, illetve a csoportok megfelelő elemszámának vizsgálata mellett figyelembe vételre került, hogy azok értelmezhető jelentéstartalmat hozzanak. A különböző klasztermegoldások közül a választás során figyelembe vételre kerültek a Calinski Harabasz, illetve a Duda-Hart-mutatószámok. A tanulmány ezen része a kérdőívet kitöltők azon csoportjára támaszkodik, amely az összes költési tényezőre egyértelműen azonosítható választ adott, így a vizsgálat a klaszterek kialakításakor nem veszi figyelembe az adathiánnyal rendelkező egyedeket. A célcsoport valós szegmenseinek feltárása céljából két klasztermegoldás került elemzésre, amelyek közül az első a teljes, a második a szélsőségesen magas értékek nélküli mintával dolgozott.

A szekunder adatok az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) adatbázisaiból, illetve az egyes önkormányzatok zárszámadásaiból származnak.

Az egyes kérdőívek feldolgozása, az adatok rendszerezése, strukturálása a megfelelő kódolást követően MS Excel 2016 szoftverrel történt, amely az információhalmaz rendezett lekérdezésére, kimutatások készítésére, leíró statisztikai vizsgálatok elvégzésére, illetve egyes összefüggések feltárására is lehetőséget biztosított.

A statisztikai próbák, összefüggés-vizsgálatok, illetve egyéb statisztikai műveletek futtatása IBM SPSS Statistics 22.0 és R programmal, a digitális térképek attribútum tábláinak feltöltése, az adatcsoportok rendezése Libre Office 3.6, a kartogramos ábrázolás, megjelenítés QGIS 2.18.6 (Quantum GIS) felhasználásával történt.

3. A külföldi hallgatók költségeinek általános szerkezete

A Pécsi Tudományegyetemen tanuló külföldi hallgatók egyéni szinten havi 160–174 ezer Ft-ot, a teljes csoportra viszonyítva évente mintegy 4,822–5,333 milliárd Ft-ot fordítanak lakhatásukkal, egyéb alapszükségeikkel, szórakozással, illetve tanulmányaikkal kapcsolatos kiadásaikra, amely összeg 5%-os trimmelt átlaggal számolva mintegy 5,741 milliárd forintot jelent évente – ez nagyságrendileg megközelíti a településen működő vállalkozások teljes köre 2015. évi értékesítés nettó árbevételének (TeIR, NAV) 1%-át (0,879%).

A költségi tételek eloszlása határozott csúccsal rendelkezik, az értékek átlaga 165 284 Ft, közel 100 000 Ft-os szórással, amelyhez 120 382 Ft-os módusz társul, a hallgatók több mint ötöde 110 és 130 ezer Ft között költ – másik ötöde ennél kevesebbet. Az egyes dimenziók mentén számottevő különbségek tapasztalhatók, a legnagyobb összegeket egyértelműen a lakhatásra fordított tételek teszik ki (2. táblázat).

2. táblázat: A kiadások becsült összege a külföldi hallgatók csoportjában költségdimenziók mentén (2015)

Költséghely	Konfidencia intervallum (95%-os megbízhatósági szint mellett)			5%-os trimmelt átlag (Ft)
	Alsó határa (Ft)	Átlag (Ft)	Felső határa (Ft)	
	Havi/ffő			
Lakhatás	68 009	71 460	74 911	68 972
Alapszükségletek	46 054	48 922	51 790	45 139
Egyéb	14 413	16 641	18 869	15 940
Közlekedés	4 727	7 993	11 260	6 084
Tanulmányok	7 389	8 767	10 145	8 409
Szabadidő	9 872	11 501	13 129	12 290
	Éves/teljes alapsokaság			
Lakhatás	2 089 237 171	2 195 249 810	2 301 262 449	2 118 808 990
Alapszükségletek	1 414 779 574	1 502 887 004	1 590 994 434	1 386 657 084
Egyéb	442 753 059	511 206 681	579 660 304	489 673 299
Közlekedés	145 226 533	245 560 264	345 893 995	186 898 450
Tanulmányok	226 978 421	269 323 253	311 668 085	258 330 233
Szabadidő	303 257 078	353 296 879	403 336 680	377 533 574

Adatok forrása: saját felmérés, 2015

A lakhatási költségekkel összefüggésben megállapítható, hogy a diákok általánosságban nem a magasabb árkategóriába eső lakásokat választják. Ezt támasztja alá, hogy a minta vonatkozó változójának pontbecslése alapján átlagosan mintegy 71 ezer forintot fordítanak havonta lakhatásra, amely összeg egy 40–80 négyzetméteres lakás átlagos bérleti díjának felel meg (<http://www.mfor.hu/>). A költségek eloszlása azonban szélsőséges (a szórás 45 ezer Ft), a kérdésre választ adók csoportjának közel ötöde pedig több mint 100 ezer forintot fordít erre a tételre. A képet némiképp árnyalja, hogy albérlet esetén – és természetesen a saját lakás vásárlásakor is – a hallgatók gondolkoznak közös bérletben, amely így magasabb ár kategóriájú lakások igénybevételét is lehetővé teszi, ugyanakkor korlátozottan befolyásolja a hallgatói kiadások Pécs ingatlanpiacára gyakorolt, bevételek tekintetében vett volumenét.

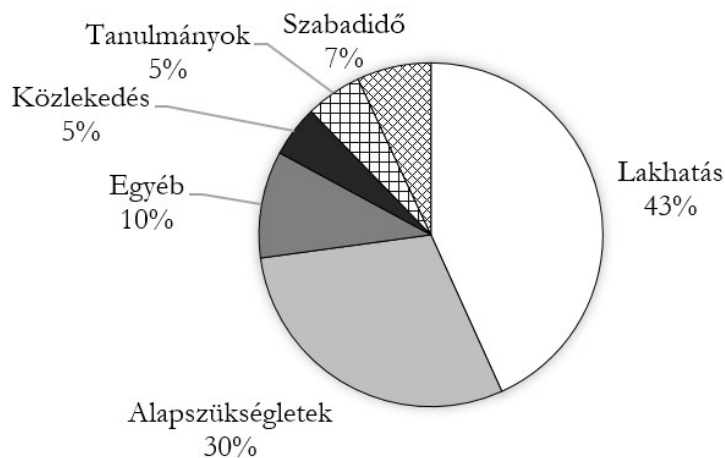
Ebben a költségdimenzióban nemek szerint nem tapasztalhatók markáns eltérések, azonban a választott kar (F-próba értéke: 2,907, Sig. 0,000), különösen pedig a választott lakhatási forma (F-próba értéke: 88,831, Sig. 0,000) szignifikáns összefüggést mutat azzal, hogy lakhatásukra a hallgatók mekkora összeget költenek el. Legjobban e tekintetben a kollégisták járnak, átlagos költségeik alig haladják meg a 40 ezer Ft-ot, szemben az albérletet választó hallgatókéval, akiknél ez a tétel több mint kétszer ekkora. Mind a két megoldás járulékos előnye, hogy

rugalmasságot biztosít, amely a külföldi hallgatók számára praktikus tényező. Nem meglepő tehát, hogy ezen rugalmas lakhatási formák előnyben vannak a vizsgált csoportban, a mintába kerülő személyek közel 62%-a albérletet, 30,5%-a kollégiumi lakhatást választott. Sajátos „középutas” megoldást jelent a saját lakás vásárlása, hiszen ezesetben az ingatlan megvétele jelentős tőke lekötését követelheti meg, amely azonban idővel megtérülhet tekintettel arra, hogy így az albérletnél kisebb havi kiadásokat realizál a tulajdonos. A jelen minta esetében mért havi költségek – elsősorban valószínűsíthetően rezsiköltségek – 77 ezer Ft körül alakultak. A saját ingatlan esetében a helyhez kötöttség jelentősebb, ami kiegészülve az egyszeri nagyobb kiadás, vagy hitelfelvétel esetleges szükségességével előrevetíti, hogy ez a forma érte el a legalacsonyabb részarányt, alig több, mint 7,5%-ot.

Dominánsan az Általános Orvostudományi Kar (ÁOK) hallgatói körében jellemző a saját lakás birtoklása (Pearson féle Khi-négyzet próba értéke: 231,196, df: 12, Sig.: 0,000), azaz a hosszabb képzési idő és helyi tartózkodás (kevesebb tanulmányi szünet) növelheti a saját lakás, tartós lakhatási forma választásának valószínűségét. A kar hallgatói ugyanakkor erősen alul reprezentáltak a kollégiumban élő diákok körében, akik között elsősorban a Bölcsészettudományi (BTK), a Közgazdaságtudományi (KTK) és a Pollak Mihály Műszaki és Informatikai Kar (PMMIK) külföldi tanulói fordulnak elő.

Mindent összevetve az albérleti piac külföldi hallgatókra vonatkozó szegmense, az albérletben lakók alapsokasági részarányára vonatkozó 99%-os megbízhatósági szinten becsült 56,4–67,2%-os arányát feltételezve évi mintegy 1,423–1,878 milliárd Ft-os bevételt képvisel. A keresleti oldalt jelentős mértékben az orvosi, egészségügyi képzési területen felvételt nyert hallgatók képezik, körükben szignifikánsan magasabb a költési színvonal (F-próba értéke: 23,111, Sig. 0,000), mint az egyéb kart látogató diákoknál. A sort az Egészségtudományi Kar vezeti mintegy 92 ezer Ft-os átlagos havi lakhatási kiadással nem sokkal megelőzve az ÁOK külföldi hallgatói által realizált 86 ezer Ft-os szintet. A további karok hallgatói 30 ezer Ft körül maradnak el ezen értékektől, az átlagok 38 és 51 ezer Ft között szóródnak. A város ingatlanpiaca, különösen pedig az albérleti piac szempontjából tehát elmondható, hogy a külföldi hallgatók legnagyobb számosságú csoportja rendelkezik egyúttal a legnagyobb költési hajlandósággal. A teljes költségstruktúra vonatkoztatva a lakhatásra fordított tételek mintegy 43%-os részarányt jelentenek, amelyet az alapszükségletek követnek (1. ábra).

1. ábra: A kiadások szerkezete a külföldi hallgatók csoportjában (2015, %)

Adatok forrása: saját felmérés, 2015

Az alapszükségletek esetében nem tapasztalható számottevő eltérés sem a kar, sem a választott lakhatási forma vonatkozásában, amely következik a költséghely jellegéből: az alapszükségletek biztosítására szánt termékek köre (élelmiszerek, tisztálkodási szerek) az egyes személyeknél hasonló. A nemek tekintetében tapasztalható némi eltérés, a férfiak átlagosan 10 ezer Ft-al többet fordítanak alapszükségleteik biztosítására, mint a nők (F-próba értéke: 10,976, Sig. 0,001).

A lakhatás mellett az alapszükségleteket is bevonva a vizsgálatba kitűnik, hogy a külföldi hallgatók által elköltött összegnek mintegy 73%-át a jelenlétükkel összefüggésbe hozható, nehezen kiváltható, létfenntartásra fordított elemek teszik ki, a diszkrecionális jövedelmek aránya 27% (a közlekedést és a tanulmányokat kivéve ebből a körből, amelyek egy felsőoktatásban részt vevő hallgató esetében szintén inkább kötelező, mintsem szabadon megválasztható kiadások 17%). Ez az arány azonban a legszigorúbb változat (egyéb termékeket és szabadidős kiadásokat figyelembe vevő) esetében is igen magas éves bevételt jelent, mintegy 819,7–906,7 millió forintos tételt, amely felhívja a figyelmet – az egyéb előnyökön túl csupán a költségek tekintve is – a külföldi diákok gazdasági jelentőségére.

A hallgatók mintegy 32,9%-a nem adott meg utazásra fordított összeget, vagy ilyen irányú kiadásait nulla forintra becsülte. Ez érthető összefüggésben azzal, hogy Pécs térségi kiterjedése – figyelembe véve a kollégiumok és albérletek, a belváros, illetve a kampuszok elhelyezkedését – a hallgatók egy meghatározó része számára lehetővé teszi az egyetem, illetve a belvárosi ellátóhelyek tömegközlekedés vagy személygépjármű igénybevétele nélküli megközelítését. További 16,3%-a adott meg a hallgatóknak a helyi diákbérlet árának, 22,5%-a annak megfelelő, vagy alacsonyabb összeget, amely tényező a buszközlekedés, illetve az eseti megoldások (egy-egy taxi út igénybevétele, buszjegy váltása) súlyára mutat rá. E tekintetben nincsenek számottevő különbségek az egyes karok hallgatói között, azaz a diákok bejárási lehetőségei/kiadásai hasonlóak.

A tanulmányokra fordított költségek átlaga az ÁOK és ETK hallgatói között a legmagasabbak – havi 14 ezer és 15 ezer Ft –, azonban nem sokkal haladják meg a PMMIK, a Prep, illetve a TTK hallgatóinak kiadásait (13 ezer Ft). A kevésbé költségigényes képzések közé – a tanulmányra, a tandíjon felül fordított összegek relációjában – a minta alapján a BTK, illetve a KTK kurzusai tartoznak (5 ezer Ft-os átlaggal).

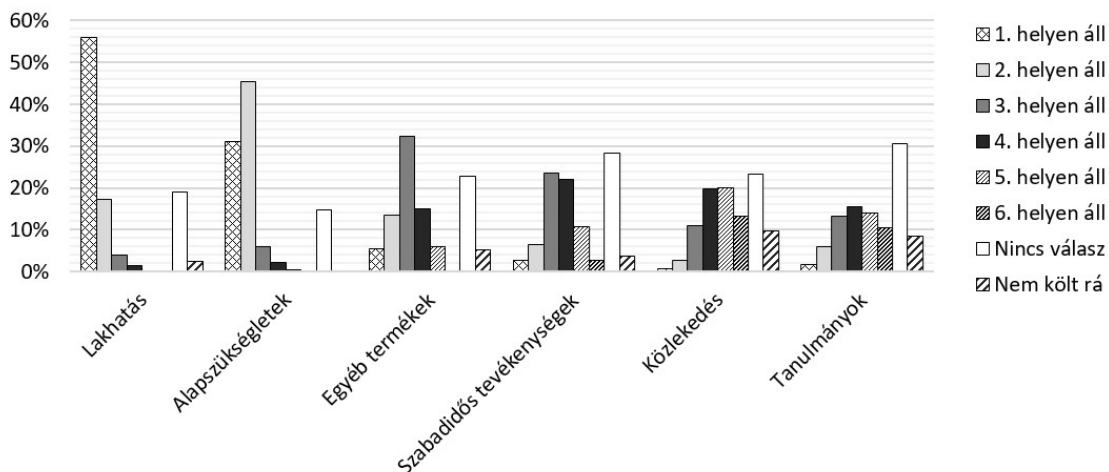
Bár a hallgatók az utóbbi két költséghely esetében is megtehetik, hogy kiadásaikat mérsékelik, esetleg nullára szorítják ez tanulmányaik rovására mehet. A ténylegesen a hallgató döntése és lehetőségei által befolyásolt költséghelyek így elsősorban az egyéb kiadásokra, illetve a szórakozásokra fordított összegekre korlátozódnak. Az egyéb kiadások 10%-os részarányukkal évente átlagosan 511,2 millió Ft bevételt jelentenek elsősorban a városnak, kisebb mértékben szűkebb, tágabb környezetének. Az egyéb költségtételek (ruházat, kiegészítők, cigaretta, műszaki cikk, könyvek, számítógépes játék stb.) esetében szignifikáns különbség a vizsgált szempontok közül a karok dimenziójában jelent meg (F-próba értéke: 2,132, Sig. 0,049), ez esetben azonban a legmagasabb összegekkel a Közgazdaságtudományi Kar hallgatói rendelkeztek, náluk a költséghelyen átlagosan közel 33 ezer Ft-os havi kiadás volt megfigyelhető.

Szórakozásra, egyéb szabadidős tevékenységre fordított összeget a megkérdezettek 67,9%-a adott meg, a csoport nagyobb hányada engedheti meg magának, hogy ilyen kiadásokat is felvállaljon. E tekintetben a hallgatók a nemek relációjában kevésbé különböznek, ugyanakkor a karok dimenziója mentén vannak érzékelhető eltérések (F-próba értéke: 2,590, Sig. 0,018), a legmagasabb összegeket a BTK és a KTK diákjai tudják e célra áldozni (22–30 ezer Ft-ot havonta). Szembetűnő, hogy a vizsgált karok relációjában az ÁOK az 5. helyen végzett, az itt tanuló külföldi hallgatók szórakozásra fordított összegei a KTK diákjainak mindössze megközelítőleg fele.

4. Az egyes kiadási tételek súlya és helye a külföldi diákok fogyasztási portfóliójában

Tovább árnyalja a képet az egyes költségtételek helyének vizsgálata a hallgatók kiadási portfóliójában (2. ábra).

2. ábra: Az egyes költségtételek helye a külföldi diákok kiadási portfóliójában (%)

Adatok forrása: saját felmérés, 2015

Megállapítható, hogy – részarányuk által is előre jelzett módon – a lakhatás és az alapszükségletek jelentik azt a két fő tételt, amely mentén a hallgatók jövedelmük túlnyomó részét elköltik, egyúttal a legkevésbé nyílik lehetőségük ezen kiadási osztályok elkerülésére. Így valószínűsíthető, hogy a külföldi diákok létszámának növekedése legnagyobb arányban elsősorban az ingatlanpiacon, illetve az általános bolti cikkek piacán növeli rövidtávon a keresletet. Alapszükségletekre – azon kitöltők közül, akik ezt a tételt nem hagyták üresen – érthető módon egyetlen személy sem adott meg 0 forintos értéket, azonban szembevetendő, hogy a lakhatás terén is elenyészően kevesen vannak (mindössze a minta 2%-a) azok, akik képesek ezen költségeiket elkerülni (pl. rokonnál/ismerősnél kapnak szállást, vagy saját lakhelyükről járnak be, rezsit nem fizetnek). Természetesen utóbbi megállapítás esetében is hangsúlyozandó, hogy a választ megtagadók ez esetben nem szerepelnek, mint a kiadást „elkerülő” csoport.

A másik végletet a közlekedésre és az egyéb tanulmányi kiadásokra fordított tényezőket jelentik. Ezen két költségtípusban a leginkább jellemző, hogy a hallgatók kisebb, vagy nulla összeget fordítottak a kapcsolódó termékekre és szolgáltatásokra. Ez, figyelembe véve, hogy Pécs város térbeli kiterjedése lehetővé teszi a település gyalogos és kerékpárral történő bejárását, illetve, hogy a tanulmányi költségek a jegyzetek hallgatók közötti cseréjével, digitalizálásával, könyvtárhasználattal és egyéb módon az alacsonyabb forrás felett diszponálós személyeknek (is) megoldható, érthető. Rámutat ugyanakkor arra, hogy a mintába vont hallgatók igen jelentős része, összesen 18%-a (a közlekedésen 10%, a tanulmányokon 8%) ténylegesen spórol is ezeken a tételeken vagy nem látja szükségét, hogy fordítson rájuk.

Sajátos az egyéb termékek köre, amely tételek jellemzően inkább az 1–4. helyeken jelennek meg, szemben a szabadidős tevékenységekkel, amelyek kapcsán a 4–6. hely irányába látható eltolódás. Ez részben magyarázható a csoportba tartozó produktumok jellegével is, tekintettel arra, hogy míg a szórakozásra fordított költségek összege lényegében csak a hallgató igényeitől függenek (ráadásul sokszor eseti, kisebb kiadások), addig az egyéb termékeknél gyakrabban fordulhat elő, hogy a kiadás csak magas áldozatvállalással kerülhető el, például a megfelelő ruházat beszerzése nem minden esetben nélkülözhető.

5. A külföldi hallgatók költési volumen alapján szegmentálható csoportjai

A külföldi hallgatók kiadásai alapján a különböző klasztermegoldások mindegyikében markánsan körvonalazódott három szegmens, amelyek közül a legstabilabbnak azon személyek csoportja bizonyult, akik valamennyi költséghelyen az átlag alatt költöttek. A közel 33%-os részaránnyal rendelkező „alacsony keresletű” csoport ellentétpárjaként a teljes minta mintegy 2%-t olyan külföldi hallgatók tetté ki, akik a vizsgált csoporthoz viszonyítva különösen magas (az átlagot mintegy 2,3–5,1-szeresen meghaladó) havi kiadási összeggel bírnak („kiemelkedő keresletűek”). Utóbbi csoportra jellemző, hogy az extrém magas kiadási tételek jellemzően a lakhatási, az alapszükségletekhez kapcsolódó, illetve az egyéb típusú költségekben koncentrálnak, míg a szabadidő, a tanulmányi költségek, illetve a közlekedés esetében szétszórva ritkán térnek el jelentősen a többi csoporttól. A harmadik típus köztes vonalat képvisel, amelynek pontosabb megismeréséhez a redukált – extrém magas eseteken kívüli személyekkel számolt – mintára vonatkozó klasztermegoldások járulnak hozzá (3. táblázat).

3. táblázat: A külföldi hallgatók csoportja az egyes kiadási tételek költési portfóliójukban megjelenő súlya alapján (havi 400 ezer Ft alatti kiadással rendelkezők, * – mintaátlag feletti érték)

Klasztereljárásba bevont változók	Klaszterek és a költési összegek tételek szerinti átlaga (Ft)				Teljes
	1. klaszter (32,6%)	2. klaszter (12,2%)	3. klaszter (34,4%)	4. klaszter (20,8%)	
Lakhatásra fordított összeg	28 335	58 714	75 473*	127 467*	68 883
Alapvető fogyasztási cikkekre fordított összeg	30 037	90 343*	45 727	49 333*	46 780
Egyéb termékekre fordított összeg	16 388	33 354*	14 980	17 233	18 142
Közlekedésre fordított összeg	5 181	7 520*	6 347	8 355*	6 528
Tanulmányokra (tandíjon felül) fordított összeg	6 573	26 543*	12 827*	9 282	11 714
Szabadidős tevékenységekre fordított összeg	12 948	23 057*	12 024	20 323*	15 395
Elnevezés	Alacsony keresletűek	Magas keresletűek	Lakaskörülményeket előtérbe helyezők	Életkörülményeket előtérbe helyezők	

Adatok forrása: saját felmérés, 2015

A jelen csoportosításban szintén megjelenő alacsony keresletű klaszter vonatkozásában kitérünk, hogy bár költségtételeik valamennyi dimenzióban elmaradnak az átlagtól, ugyanakkor elsősorban a lakhatásra fordított összegek tekintetében található különösen markáns differencia. A jelenség elsődleges oka, hogy alapvetően ezek a külföldi hallgatók azok, akik lakhatásukat a kollégiumokban oldják meg, amelyet igazol, hogy a csoport mintegy 69%-a ezt a formát jelölte meg. Második helyen a vélhetően olcsóbb árkategóriába tartozó albérletek, vagy a több hallgató által lakott ingatlanok bérlete szerepelt. A karok ez a szegmens bizonyult a leginkább változatosnak – valamennyi vizsgált kar hallgatója megjelent a csoportban.

Szintén magas részarányt ért el azon diákok köre, akik elsősorban lakhatásra, illetve tanulmányaik finanszírozására költenek („lakaskörülményeket előtérbe helyezők”) a mintaátlagot meghaladó mértékben. A magasabb – ugyanakkor nem kiugróan magas – tételek oka, hogy a 3. klaszterbe szinte kizárólagosan (közel 89%-ban) olyan hallgatók szerepeltek, akik a vizsgálat idején albérletben laktak. Továbbá a csoport mintegy 9%-át saját lakással rendelkező személyek adták. Hangsúlyos, hogy a lakhatási költségek mellett az ezen körbe tartozó hallgatók tanulmányaikra is átlag feletti összeget fordítanak. A karok vonat-

kozásában is szélsőséges típust képviselnek, jellemzően az ÁOK hallgatói teszik ki körüket (87%-uk az ÁOK-on tanul jelenleg), amely értékben természetesen a magas mintabéli részarány is szerepet játszik, ugyanakkor nem kizárólagosan: az ÁOK-s hallgatók körén belül is mintegy 45% ebbe a csoportba nyert besorolást.

A harmadik legnépesebb kört az „életkörülményeket előtérbe helyezők” képviselik. Esetükben olyan költséghelyeken jelentek meg dominánsan magasabb összegek, amelyek a lakhatással, a magas ár kategóriába eső általános fogyasztási cikkekkel, illetve a rekreációval hozhatók kapcsolatba. A csoport mutat hasonlóságokat a „lakáskörülményeket előtérbe helyezőkével”, körüket szinte kizárólagosan az ÁOK albérletben, vagy saját lakásban élő hallgatói adják.

A negyedik csoportot a „magas keresletűek” adják. Esetükben a lakhatási költségek kivételével valamennyi költséghelyen az átlagot meghaladó kiadási tételek voltak jellemzők. A lakhatással kapcsolatos kiadások kérdését árnyalja, hogy a csoportban mintegy 40%-ot ért el a kollégiumban lakók részaránya, amely hozzájárult az átlagos összegek csökkenéséhez, egyúttal magasabb jövedelem elköltését teheti lehetővé egyéb termékcsoportokban.

Az egyes klaszterek helyi gazdaságra gyakorolt hatásával összefüggésben megállapítható, hogy az ingatlan- és albérletipiac relációjában különösen a lakás- és életkörülményeket előtérbe helyezők, míg a szórakozóhelyek és egyéb fogyasztási cikkek étkezésítői számára (ideértve az alapszükségleteket kielégítő termékeket is) az életkörülményeket előtérbe helyezők, illetve a magas keresletűek jelentenek erős piacot. A versenyszféra vállalkozásai számára tehát közvetlenül is jelentős bevételi forrást képvisel a megkérdezettek közel 46,6–55,2%-a, amely kereslet jó eséllyel hozzájárul több helyi vállalkozás tartós fennmaradásához és fejlődéséhez. Mindezek mellett az „alacsony keresletűek” névre keresztelt csoport sem hanyagolható el, hiszen bár lakhatási és alapszükségletekre fordított kiadásai jelentősen elmaradnak a mintaátlagtól, a tartós fogyasztási cikkek, a közlekedés, különösen pedig a szabadidős tevékenységekre fordított összegek vonatkozásában nem térnek el nagyságrendileg a minta egészére számolt értéktől.

6. Konklúzió

A jelen vizsgálat az egyre nagyobb gazdasági és politikai jelentőséggel bíró nemzetközi diplomaszerező hallgatói mobilitás hatásaival foglalkozott. A vizsgálat térbeli kerete Pécs, célcsoportját a Pécsi Tudományegyetemen tanuló külföldi hallgatók képezik. A területválasztást indokolta, hogy Pécs felsőoktatási központként olyan hátrányos helyzetű térség centruma, amelyben a külföldi hallgatók számának emelkedése jelentősen hozzájárulhat a térség gazdasági dinamizmusának fokozódásához. Ezt erősíti az a kedvező tendencia, hogy a külföldi hallgatók száma – amely jelenleg is megközelíti a lakosság közel 2%-át – folyamatosan növekszik. A legnagyobb vonzerőt a nemzetközileg elismert hazai orvosképzés kínálata jelenti, amely Pécsen a legnépszerűbb képzési terület a külföldi hallgatók körében. Az idegen országból érkezett diákok a beiskolázott egyetemi létszám megközelítőleg 15%-át alkotják.

Az idegen nyelvű képzésben részt vevő külföldi hallgatók körében végzett kérdőíves felmérésben nagy hangsúlyt kapott a költési szokások vizsgálata. Az elemzést a diákok válaszaikra alapozott valószínűségi becslésre építettük. Eredményeink szerint a külföldi hallgatók, mint fogyasztók, éves szinten közel 5 milliárd Ft-tal járulnak hozzá a város vállalkozásainak, illetve egyéb gazdasági szereplőinek bevételeihez. A legjelentősebb kiadási tételt a lakhatás költségei és az alapszükségletek beszerzése adta 43 és 30%-os részaránnyal, majd sorrendben az egyéb termékek vásárlására, a szabadidős tevékenységekre, illetve a tanulmányokra és a közlekedésre fordított összegek következtek.

A hallgatói költségek alapján négy eltérő csoport szegmentálására került sor. Az „alacsony keresletűek” a felmerülő valamennyi költséghelyen az átlag alatt költenek (a csoport mintegy 69%-a kollégiumi szállást vesz igénybe, amely lehetővé teszi, hogy a lakhatáson is megtakarítást érjenek el). Jellegzetes csoportot képviselnek a „lakáskörülményeket előtérbe helyezők”, amely kör lakhatására és tanulmányaira az átlag felett, ugyanakkor valamennyi további költséghelyre átlag alatt fordít. A jelenség magyarázata, hogy körükben kiemelkedő (89%) az albérletben és magas (9%) a saját lakásban élők részaránya. A harmadik azonosított csoportot az „életkörülményeket előtérbe helyezők” képviselik, esetükben a lakhatási költségek mellett az alapszükségleti cikkekre és a szabadidős tevékenységekre költött összegek is átlag feletti részarányt értek el. Végezetül a „magas keresletűek” csoportja a lakhatáson kívül valamennyi tételre átlag felett fordít.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk, hogy a külföldi hallgatók szállásra, megélhetésre, szabadidőre, utazásra, tandíjra költött pénze komoly hatást gyakorol a gazdasági életre, amely további hasznot jelent, az egyetem számára a tehetséges hallgatók vonzásában és a tandíjából származó bevételekben, a helyi gazdaság számára a megélhetés során elköltött összegekben, ezáltal a fogyasztói piac bővülésében és a munkahelyteremtésben, az önkormányzat, illetve az állam számára a konkrét adóbevételekben. A hasznot ez utóbbiak számára megsokszorozhatják az egyetemek közreműködésével megtelepített tudásintenzív gazdasági ágazatok, s a bővülő nemzetközi kapcsolatok.

JEGYZETEK

1. OECD – Education at a Glance 2015
2. Rivza, B.–Teichler, U. (2007): The Changing Role of Student Mobility. *Higher Education Policy*, 20, pp. 457–475. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300163>
3. Migracion Policy Institute <https://www.migrationpolicy.org/article/top-10-2012-issue-9-international-student-mobility-rises-and-countries-look-to-secure> (utolsó letöltés ideje: 2017. november 8.).
4. Lásd 1. jegyzet.
5. Brooks, R.–Waters, J. (2013): *Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education*. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 216 p. <https://doi.org/10.1057/9780230305588>
6. Varghese, N. V. (2008): *Globalisation of HE and Cross-Border Student Mobility*. International Institute for Education Planning, Párizs. 33. p.
7. Lamgerné Rédei Mária (2009): A tanulmányi célú mozgás. *Reg-Info*, Budapest, 183. p.
8. Kelly, A. (2009): *Globalisation and Education: A Review of Conflicting Perspectives and their Effect on Policy and Practice in the UK*. *Globalisation, Societies and Education*, 7(1), pp. 51–68. <https://doi.org/10.1080/13603108.2013.863237>
9. Brooks, R.–Waters, J. (2013): i. m.
10. Findlay, A.–King, R.–Smith, F. M.–Geddes, A.–Skeldon, R. (2012): *World Class? An Investigation of Globalisation, Difference and International Student Mobility*. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37, pp. 118–131. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2011.00454.x>
11. Vickers, P.–Bekhradnia, B. (2007): *The Economic Costs and Benefits of International Students*. Higher Education Policy Institute, Oxford, 24 p.
12. Montanari, A.–Staniscia, B. (2014): *International Tertiary Students: Is Rome an Attractive Destination?* *Eurolimes*, 17, pp. 169–183.
13. Knight, J. (2004): *Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales*. *Journal of Studies in International Education*, 8(1), pp. 5–31. <https://doi.org/10.1177/1028315303260832>
14. Ortiz, A.–Chang, L.–Fang, Y. (2015): *International Student Mobility Trends 2015: An Economic Perspective*. WES Research & Advisory Services. 8 p.

IRODALOMJEGYZÉK

- Brooks, R.–Waters, J. (2013): Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education. Palgrave Macmillan, Basingstoke, 216 p. <https://doi.org/10.1057/9780230305588>
- Findlay, A.–King, R.–Smith, F. M.–Geddes, A.–Skeldon, R. (2012): World Class? An Investigation of Globalisation, Difference and International Student Mobility. Transactions of the Institute of British Geographers, 37, pp. 118–131. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2011.00454.x>
- Kelly, A. (2009): Globalisation and Education: A Review of Conflicting Perspectives and their Effect on Policy and Practice in the UK. Globalisation, Societies and Education, 7(1), pp. 51–68. <https://doi.org/10.1080/13603108.2013.863237>
- Knight, J. (2004): Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales. Journal of Studies in International Education, 8(1), pp. 5–31. <https://doi.org/10.1177/1028315303260832>
- Lamgerné Rédei Mária (2009): A tanulmányi célú mozgás. Reg-Info, Budapest, 183. p.
- Montanari, A.–Staniscia, B. (2014): International Tertiary Students: Is Rome an Attractive Destination? Eurolimes, 17, pp. 169–183.
- Ortiz, A.–Chang, L.–Fang, Y. (2015): International Student Mobility Trends 2015: An Economic Perspective. WES Research & Advisory Services. 8 p.
- Rivza, B.–Teichler, U. (2007): The Changing Role of Student Mobility. Higher Education Policy, 20, pp. 457–475. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300163>
- Varghese, N. V. (2008): Globalisation of HE and Cross-Border Student Mobility. International Institute for Education Planning, Párizs. 33. p.
- Vickers, P.–Bekhradnia, B. (2007): The Economic Costs and Benefits of International Students. Higher Education Policy Institute, Oxford, 24 p.

Egyéb források

- Átlagos albérleti díjak: http://www.mfor.hu/cikkek/szemelyes_penzugyek/Meglepo_hol_a_legdragabbak_az_alberletek.html (utolsó letöltés ideje: 2017. 04. 10.).
- Intézményi adatszolgáltatás (PTE).
- KSH: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt012b.html (utolsó letöltés ideje: 2017. 04. 10.).
- Migracion Policy Institute <https://www.migrationpolicy.org/article/top-10-2012-issue-9-international-student-mobility-rises-and-countries-see-capitalize> (utolsó letöltés ideje: 2017. november 8.).
- OECD – Education at a Glance 2015.
- TeIR <https://www.teir.hu/>